

Occitània, temps d'heretgia. Guillem de Belibaste, el darrer càtar

Jordi Bellapart

24 d'octubre de 1321. Plaça del castell de Vilarroja-Termenés. Un matí fred, molt tardorenc. Se senten sorolls de cadenes. Un home amb les mans lligades al darrere, i malvestit amb parracs, és conduït per soldats de la Inquisició, des de la porta de les fosques cel·les del castell fins a un petit patíbul aixecat al mig de la plaça. Hi ha gent curiosa al voltant. No massa. Els occitans estan cansats de veure durant massa anys aquesta mena de cruel espectacle. L'home és lligat al pal que sobresurt dret, al damunt d'uns feixos de llenya. L'arquebisbe de Narbona, en un lloc preeminent, contempla l'espectacle mentre menja i beu amb ganes. Tres homes portadors de torxes enceses encenen les feixos de llenya seca, sota els peus de l'home. La llenya comença a cremar amb força. L'home lligat aixeca el cap vers el

cel com cercant aire per respirar. Comença a cantar i, abans que el fum l'ofegui i les flames el consumeixin, aixeca la veu i diu: "*Al cap de set-cents ans, verdegerei lo laurel*".

Així va morir Guillem de Belibaste, profetitzant que al cap de set-cents anys el lloer tornaria a ser verd. Era el darrer perfecte càtar cremat per la Inquisició, vuitanta anys després de la caiguda de Montsegur. En el seu periple fugint del tribunal eclesiàstic, Belibaste, juntament amb tres companys càtars més, havia residit a Torroella de Montgrí, de la qual cosa tenim certesa per un document del Registre d'Inquisició de Jacques Fournier, cap de la Inquisició i bisbe de Pàmiers, conservat a la Biblioteca del Vaticà i del qual l'Arxiu Municipal de Torroella en guarda una còpia. (*Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, any 1992: "Confessió de Pere Mauri de Monte Alionis sobre el crim d'heretgia". Traducció Joan Font).

Castell de
Peirepertuse
(foto J. Bellapart)

Religió i política

Occitània, les terres del Llenguadoc, molt properes a nosaltres (Carcassona està a tan sols uns 200 km i Tolosa la tenim més a prop que Tarragona), va veure canviar el seu destí per un fet puntual, la batalla de Muret, en la qual el rei Pere I el Catòlic, monarca de la Corona d'Aragó, es va enfrontar, defensant els senyors occitans, feudataris seus, a les tropes de la croada,

capitanejades per Simó de Montfort, el 12 de setembre de 1213. Aquesta croada era impulsada descaradament pel papa Innocenci III i més discretament pel rei de França, Felip August II. Al papa li interessava exterminar l'heretgia càtara, consentida pels senyors occitans i estesa per les viles i ciutats dels seus dominis. A la corona francesa li interessava sotmetre aquestes terres al seu tribut, allunyant la influència del regne d'Aragó.

El rei Pere, dit el Catòlic, va perdre la batalla als afores de Muret i aquest fet va ser el desencadenant que va fer possible allò que Roma i París volien. El catarisme va ser durament reprimat fins a la seva desaparició d'aquestes terres després de cent anys i Occitània va passar definitivament a formar part de la corona francesa, la qual cosa va ser determinant per fer desaparèixer la seva cultura. Lligams familiars entre la noblesa, però sobretot de veïnatge, van fer que el Principat jugués un paper preponderant en aquests afers, dels quals no quedaria al marge. Molts càtars es van refugiar a terres catalanes i alguns nobles catalans professaren aquestes creences i acolliren els perseguits. Fins i tot la vila de Torroella va tenir un petit protagonisme ja que va ser el lloc de refugi i acollida de Guillem de Belibaste, el darrer perfecte càtar.

Occitània i els càtars

A final del segle XII, les terres occitanes eren de les més riques i culturalment avançades de l'Europa d'aquells temps. Terra de trobadors, de gent tolerant, on la justícia i la llibertat eren exercides amb molt més rigor del que se solia aplicar en aquells temps de feudalisme en el món anomenat cristià. Els comtes de Tolosa, els vescomtes de Besiers i Carcassona (els Trencavel) i els vescomtes de Foix, malgrat la diversitat dels seus dominis i vassallatges, representaven una unitat en la llengua (la llengua d'oc) i en la cultura, una cultura occitana original.

En aquests dominis hi sovintejaven els trobadors, cantautors que cantaven l'amor cortès i estenièn la noblesa de cor. El castell de Puivert fou un lloc d'acollida de poetes i trobadors. A les ciutats el poder estava repartit entre l'autoritat feudal i les institucions municipals, les quals tenien tota una sèrie de privilegis.

Tot aquest àmbit de cortesia, diàleg i prosperitat fou propici per a l'arrelament de les doctrines càtars, contràries al mal exemple donat per una bona part del clergat catòlic, acaparador de riqueses i amant de bons tiberis.

Carcassona. La Cité
(foto J. Bellapart)

"Deu és bondat infinita. Ell no pot ser el causant de tots els mals que passen al món. Això és obra del Maligne". Aquesta era la doctrina que predicaven els càtars, agafant el sermó de Crist a la muntanya com a norma de conducta: ajudar els pobres, els malalts, els desemparats i donar exemple de templança i castedat.

Però a mesura que les adhesions al catarisme s'incrementaven, la postura de l'Església es mostrava més severa en contra d'ells.

El 1179, el Concili de Leterà va dictaminar: *"Com a la Gasconya, als voltants d'Albí, de Tolosa i altres llocs, la follia dels heretges s'està incrementant de tal manera que ells ja no es limiten a exercir en secret la seva maldat, sinó que la proclamen obertament i perverteixen la gent senzilla i feble. Nosaltres declarem anatemes aquests i tots aquells que s'adhereixen als seus principis i els defensin. Absteniu-vos, sota pena de ser declarats anatemes, de llogar-los i de comerciar amb ells. Aquell que s'assocï amb aquests heretges serà exclòs de la comunió i tots som lliurats dels deures i de l'obediència contreta envers ells.*

Tots els fidels han d'oposar-se enèrgicament a aquesta pesta i al mateix temps prendre les armes contra ells. Els béns d'aquesta gent seran confiscats i es permetrà als prínceps reduir-los a l'esclavitud.

Aquell que, seguint els consells dels bisbes, prengui les armes contra ells tindrà una remissió de 2 anys de penitència i serà considerat com un croat, sota la protecció de l'Església".

La primera croada albigesa

Amb aquesta proclama el papa Innocenci III cridà a la croada contra els albigesos (nom amb què també eren reconeguts els càtars amb referència a la ciutat d'Albí). El rei Felip August es va resistir a encapçalar-la, però autoritzà alguns dels seus nobles a fer-ho. A ells se'ls va unir un gran nombre d'aventurers i mercenaris del nord atrets per la flaire de sang i de pillatge.

Els intents negociadors de Raimon VI, comte de Tolosa, i els de Ramon Roger de Trencavel, vescomte de Carcasona, Besiers i Albí no van prosperar i un gros exèrcit sortit de Lió el 24 de juny de 1209 seguí per la vall del Roine cap a terres occitanes, comandat per Simó de Montfort.

Simó de Monfort,
cap militar de la
primera croada.
Quadre de François
Louis de Juinne
(1788-1844), Museu
Climent-Ader, Muret.

Una de les primeres ciutats assetjades fou Besiers. Poc abans d'entrar a la ciutat, un cavaller croat preguntà a l'abat Arnaud Amaury, cap espiritual de la croada: "*Com coneixerem els herètics dels catòlics?*".

L'abat li respongué: "*Mateu-los tots. Déu ja reconeixerà els seus!*".

El 22 de juliol de 1209, es va produir l'assalt. Els croats incendiaren la ciutat i mataren més de vint mil persones: la població sencera de la vila.

Els assetjaments i l'horror es va estendre a d'altres poblacions: Carcassona, Bram, Minerva, Termes, Cabaret i Labour. Amb la rendició de Minerva, 140 bons homes foren llençats a la foguera després de negar-se a abjurar de la seva fe.

Durant nou anys els barons i nobles del nord de França, liderats per Simó de Montfort, assassinaren i arrasaren a sang i foc tot el país.

La batalla de Muret

Tan sols un príncep, Pere el Catòlic, rei d'Aragó (com a tal era Pere II) i comte de Barcelona, es posà al costat dels del Llenguadoc. Raimon VI, comte de Tolosa, era feudatari seu. El rei català no podia abandonar-lo. El papa Innocenci III no dubtà a posar-se del costat de Simó de Montfort que, segons ell, defensava millor els interessos de l'Església. Les tropes del monarca Pere s'enfrontaren amb els croats de Montfort el dia 12 de setembre de 1213, als afores de Muret. El rei, tot i tenir un major nombre d'efectius, no va valorar prou bé l'enemic, va perdre la batalla i va caure mort durant l'enfrontament.

Victoriós, Simó de Montfort, amb el consentiment del papa, es proclamà comte de Tolosa i Raimon VI fou obligat a exiliar-se a Catalunya.

Un país acostumat a la cortesia i la tolerància fou cremat i saquejat. La seva gent, torturada, només pel fet de donar protecció als càtars. Els bons homes i les bones dones, foren perseguits i cremats vius, si no abjuraven de les seves creences.

La reconquesta

Fou difícil per als nobles occitans suportar una humiliació tan gran. El 1216, després de tres anys de la mort del rei Pere, començà a Avinyó un moviment de revolta. Raimon, fill de Raimon VI, es posà al capdavant de les tropes occitanes i començà la reconquesta de les seves possessions. Raimon VI tornà de l'exili i el 13 de setembre de 1217 entrà victoriós a Tolosa després de foragitar les tropes de Simó de Montfort.

En un intent per recuperar la ciutat, Simó de Montfort morí amb el cap esclafat per una pedra que unes dones li llançaren amb una catapulta.

El poble cantà content: "*Montfort és mort, visca Tolosa gloriosa et poderosa. Tornan lo paratge et l'honor*".

La mort de Montfort va suposar la derrota i la fi de la primera croada contra els càtars.

La segona croada

Després de deu anys de pau durant els quals els bons homes i les bones dones foren respectats, el culte i les creences càtares es tornaren a estendre. Amb la pujada al poder del nou rei de França Lluís VIII, la corona es tornà a interessar pel problema occità i el rei pensà que ell personalment l'havia de solucionar. Per una banda, li interessava sotmetre definitivament el comte de Tolosa a la corona francesa i així eliminar qualsevol intent de rebrollar les aspiracions catalanes sobre el Lenguadoc i, per l'altra, satisfer els anhels de Roma d'eliminar les creences càtares.

Per això organitzà un gran exèrcit que ell mateix encapçalà. Malgrat la voluntat negociadora de Raimon VII, excomunicat com ho havia estat el seu pare, l'exèrcit avançà fins a Montpeller, on el monarca morí de disenteria el dia 8 de novembre de 1226 als trenta anys d'edat.

El nou papa Gregori IX volgué evitar els sagnants esdeveniments de la primera croada i pensà a perseguir l'heretgia judicialment. Per això instaurà a terres occitanes el Tribunal de la Santa Inquisició que va tenir com a encomanada prioritària la persecució de l'heretgia.

Montsegur, refugi càtar

Després que la inquisició agafà el relleu dels senyors del nord en la persecució dels càtars, un per un anaven caient i eren condemnats a la foguera. Per això els caps de l'Església càtara, juntament amb un bon nombre de fidels, es van refugiar al castell de Montsegur, una diminuta fortalesa inexpugnable, d'intrigant perfil, que corona un cim de 1.300 m. Fou protegida militarment per nobles occitans protectors del catarisme encapçalats per Pere Roger de Mirapeis i Raimon de Pereille.

Castell de Montsegur
(foto J. Bellapart)

El rei de França, Lluís IX, va dir: "*S'ha de tallar el cap del dragó*", i ordenà l'assetjament del castell. La primavera de 1243, un nombrós exèrcit capitanejat per Hug d'Arcis i sota el control espiritual de Pere Amiel, arquebisbe de Narbona, assetjà durant prop d'un any el castell. Els defensors lluitaren heroicament, però traïcions i abandonaments d'uns quants soldats van propiciar que la fortalesa es rendís el 2 de març de 1244. Els perfectes i més de dos-cents creients càtars, cap dels quals va abjurar de la seva fe, van morir cremats en una foguera que aquella mateixa tarda es va encendre al peu de la muntanya.

Després de la caiguda de Montsegur, a poc a poc van anar caient a les mans del rei de França les altres fortaleses. Els càtars foren perseguits i cremats a la foguera. Els pocs que quedaven s'amagaren en la clandestinitat del món rural o bé s'exiliaren a Catalunya o Itàlia.

El catarisme a Catalunya

Durant el temps del catarisme, el Rosselló estava plenament integrat al comtat de Barcelona i a la Corona d'Aragó. Les relacions entre Occitània i Catalunya estaven estretament lligades per llaços familiars, culturals i polítics. No és d'estranyar que un moviment que aleshores es podia considerar de caire progressista s'estengués també a Catalunya. Està docu-

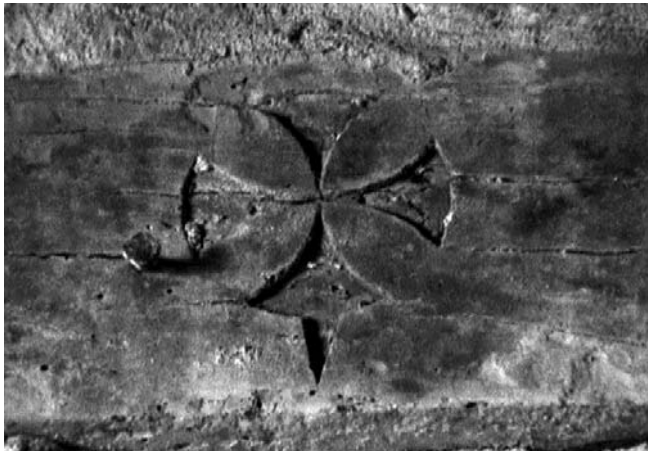

mentat que en el concili càtar de Pieusse (1216) es decideix que Catalunya tingui diaca propi, en Pere Cortina.

Encara que sense la intensitat occitana, el catarisme a Catalunya va existir i va perdurar durant molts anys. Però la inquisició, dirigida per Ramon de Penyafort, també va perseguir els heretges. Un exemple clar és el cas del vescomte de Castellbó i la seva família. Els documents inquisitorials demostren que Ermesenda de Castellbó, esposa del comte Bernat II de Foix, pertanyia a la disciplina dels Bons Homes, possiblement per influència de la gran esclarmonda de Foix, perfecta càtara. Després de morts, els cossos d'Arnau de Castellbó i de la seva filla Ermesenda foren exhumats, cremats i les seves cendres esventades, per ordre del frare inquisidor Pere de Cadiretes, però el poble de Castellbó, indignat pels fets, arremeté amb pedres contra ell fins deixar-lo mort a l'entrada de la vila. Ens ho explica Esteve Albert en el seu poema dramàtic sobre Arnau de Castellbó.

Les terres del Rosselló i la Cerdanya, per la seva proximitat al Llenguadoc, tenien més possibilitats de ser tocades pel catarisme, però la dura persecució inquisitorial per aquestes terres va fer que a molts punts de Catalunya s'hi refugiessin petits grups que formaren petites comunitats de creients càtars. Fins i tot a terres del Regne de València, prop de Morella, a la petita població de Sant Mateu, s'hi formà una activa comunitat dirigida espiritualment durant un temps per Guillem de Belibaste.

Possiblement a Torroella, a més de Belibaste, també s'hi establí algun altre creient, ja que recentment s'ha trobat una creu que podria ser una creu discoïdal càtara o templària gravada en un travesser de fusta descobert enmig d'una gruixuda paret a casa de la família Negre, al carrer de Sant Agustí.
(Foto J. Bellapart)

Guillem de Belibaste, el darrer càtar

Al cap d'un segle de la primera croada contra el Llenguadoc, poc quedava d'aquell antic esplendor del comtat de Tolosa. Feia cinquanta anys que el comte Raimon VII havia mort. La seva filla Joana s'havia casat amb Alfons de Poitiers, germà de Lluís IX, rei de França. A poc a poc la corona francesa havia aconseguit sotmetre els comtats occitans al regne. Prop d'un milió de persones havien mort en l'enfrontament polític religiós o per la repressió del tribunal de la inquisició. La cultura occitana havia estat fortament reprimida. A començament del segle XIV les terres trobadoresques del Llenguadoc havien emmudit. Les trobades culturals al castell de Puivert, on les més cultes dames occitanes, com Leonor d'Aquitània, Esclarmonda de Foix, o fins i tot Blanca de Castella, es reunien per cantar, recitar poesia o exposar i discutir sobre temes transcendents, s'havien acabat.

Però després de setanta-set anys de la caiguda de Montsegur o de seixanta-cinc de la caiguda de Quéribus, malgrat la persecució i repressió, el catarisme no havia desaparegut del tot. El poble occità estava fortament arrelat en aquestes creences i arreu hi havia famílies i petits grups que en la clandestinitat les practicava.

Guillem de Belibaste era fill de família càtara. Havia nascut a Cubières, a les terres del Razès (Aude), probablement l'any 1280. Es dedicà, tal com ho feu la seva família, a fer de pastor. Encara que la relació familiar amb membres del catarisme era constant, ell en va viure al marge, fins que fets casuals hi van propiciar un acostament.

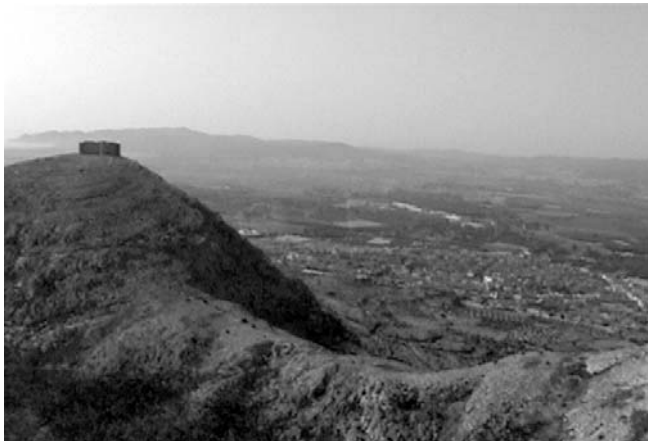
Efectivament, al voltant de l'any 1305-1306, té un enfrontament amb un col·lega pastor a les muntanyes del terme de Vilarroja-Termenés. En la baralla Belibaste mata l'altre pastor, Barthélémy Garnier, segons els arxius de Narbona. Per aquest fet se li obra un procés judicial, és condemnat i se li confisquen els seus béns. Per salvar la pell, abandona la seva dona i els seus fills, es canvia el nom pel de Pere Penchenier i s'amaga a la clandestinitat acollit pels perfectes càtars.

Aquest acostament al catarisme fa que, per aconseguir penedir-se de la seva culpa, entri a les ordes. Després d'un temps, és ordenat perfecte a Rabestens per Philippe d'Alayrac, que serà durant un temps el seu acompanyant, mestre i guia.

Al cap de poc, tots dos companys són apressats i tancats a la sinistra presó de la inquisició de Carcassona: el Mur, de la qual mai ningú s'havia escapat.

És difícil separar a hores d'ara la història de la llegenda de la vida d'en Belibaste. El cert és que Guillem i Philippe van aconseguir escapar de la presó, segurament per l'ajut d'un oficial amb simpatia pel catarisme que es va assabentar que els dos perfectes que ell custodiava tenien coneixements mèdics suficients per salvar la seva filla malalta. Es diu que els dos mestres acceptaren cuidar durant un temps la filla de l'oficial i aconseguiren curar-la. Però això entraria ja en la llegenda.

Fugint de la inquisició, Guillem de Belibaste es va refugiar a Torroella de Montgrí.
(Foto J. Bellapart)

Cercant Catalunya com a lloc segur per refugiar-se, s'ajunten amb uns pastors, entre els quals hi havia el germà de Guillem, Bernat Belibaste, que a l'hivern portaven a pasturar els ramats cap a terres de l'Empordà. Travessen les Alberes i arriben fins a Torroella de Montgrí. Al cap de pocs dies, Philippe d'Alairac creu que el seu lloc està al costat dels creients del seu país i se'n torna cap a terres occitanes. Anà cap a Donasà a veure uns creients, però fou capturat prop de Rocafort, a la Fonelleda. Empresonat i torturat a Carcassona, mor a la foguera al cap de pocs dies.

Belibaste es queda més dies a Torroella i possiblement pernocta en algun lloc proper a la torre de les Bruixes (Jesús Avila Granados, *La profecia del*

laurel). Era pastor i també coneixia l'ofici de pelleter. És probable que durant aquesta estada pagués la seva despesa practicant els dos oficis.

Ja ben entrat l'estiu, pren el camí cap a terres del sud. Arriba fins a Tortosa i després entra al Regne de València. Primer s'estableix a Morella i després a Sant Mateu, un poblet prop d'aquesta ciutat on vivia una important comunitat càtara. Belibaste és ben rebut en aquesta comunitat i com a perfecte passa a ser un dels caps espirituals d'aquesta.

A vegades abuseu de la seva autoritat, sobretot amb el seu amic occità Pere Mauri. Per enganyar els possibles deladors catòlics, ell vivia amb una vídua, Raimonde Martí, i sa filla, i els feia creure que eren casats. En realitat Raimonda, després d'uns anys, passa a ser la seva concubina i queda encinta el 1320. Per enganyar aquesta vegada els càtars, ja que havia trencat el vot de castedat, la fa casar amb el seu amic Pere Mauri, a qui endossa la paternitat. Després, gelós, desfà el matrimoni.

Després d'aquest afer, Belibaste es pren seriosament el seu paper de pastor càtar. Beneeix, predica, administra el *consolamentum* als creients moribunds, ajuda els pobres i els perseguits.

El mes de març de l'any 1321, va arribar a Sant Mateu un personatge occità, procedent de la ciutat d'Ax, a l'Ariège. El seu nom era Arnaud Sicre i preguntava per un perfecte càtar dit Guillem de Belibaste. Ningú el coneixia. Guillem era conegut pel seu nom canviat: Pere Penchenier. El personatge diu que el busca perquè li porta notícies urgents de la seva família: els seus pares estan molt malats i volen que el seu fill vagi a donar-los el *consolamentum* abans de tancar els ulls d'aquesta vida.

En realitat Sicre és un traïdor enviat per la inquisició per guanyar-se la seva confiança i fer-lo detenir. A canvi se li retornarien les seves terres confiscades. Belibaste se'l creu i cau en la trampa. Marxen cap a Occitània i, prop del comtat de Foix, Belibaste és denunciat per Sicre i detingut. Primer és tancat a la presó del castell de Castellbó juntament amb el seu delator Sicre, tal com era costum en aquelles terres. A la nit Belibaste intenta en va de convèncer Arnaud que rebí el *consolamentum* i de suïcidar-se tots dos des de dalt de la torre per entrar directament al cel. Sicre s'hi oposa. Després és lliurat a la inquisició. Tancat a la presó de Pàmiers, se li fa un judici sumari, presidit pel cap inquisidor, el bisbe d'aquesta ciutat Jacques Fournier.

Ja condemnat, és traslladat a la presó de Carcassona a final d'agost del 1321. Va romandre tancat en aquesta terrible presó fins al dia 21 d'octubre, quan fou traslladat definitivament a Vilarroja-Termenés.

Tres dies després, el dia 24 d'octubre de 1321, Guillem de Belibaste fou cremat a la plaça del Castell. Les seves darreres paraules abans d'expirar foren: "*D'aquí a set cents anys, el llorer tornarà a ser verd*".

Castell de
Vilarroja-Termenés
(foto J. Bellapart)

Moria així, amb tota dignitat, el darrer perfecte càtar i amb ell concloïa una història de persecucions i assassinats propiciats per l'Església de Roma contra el poble occità, acusat d'heretge. La corona francesa va mostrar la seva complicitat i aprofità les acusacions d'heretgia per apoderar-se d'aquelles terres i fer desaparèixer la cultura occitana.

L'any 2021 s'acompliran els set-cents anys de la mort de Belibaste i de la proclama profètica que va llançar.

Bibliografia

Gautier Langlois. *Belibaste, l'imparfait*. Pais Cathare magazine, desembre 1998.

Jesús Ávila Granados. *La profecia del Laurel*. Ed. Planeta, 2005.

Arxiu Municipal de Torroella de Montgrí. *Còpia del Registre d'Inquisició de*

Jacques Fournier. Traducció al francès de Jean Duvernoy.
Claude Lebedel. *La tragedie du cathares*. Editions Ouest France, 1998.
Catalunya ve de Carcassona. <http://www.iacobus.net/catala.Htm>.Aldea
catara.
Michèle Aué. *Le Pays Cathare*. Traducció de Yolande Renedo. MSM 1992-
2004.